

teveel
CFK's in

Noord-Nederland

Carla Alma

Op een hoogte van pakweg 15 tot 50 km boven de aarde bevindt zich de inmiddels vermaarde ozonlaag. Deze laag is voor het leven op aarde van uitermate groot belang. Ultraviolette zonnestrallen die voor de mens heel gevaarlijk zijn worden door de ozonlaag tegengehouden. Maar de ozonlaag wordt steeds dunner en hier en daar, vooral boven het Zuidpoolgebied, zijn grote 'gaten' geconstateerd. De afname van de hoeveelheid beschermende ozon kan desastreuze gevolgen hebben voor de groei van planten en dieren en daarmee voor de hele voedselketen op aarde. Ozon wordt vooral afgebroken door cfk's en halonen. Wereldwijd moet het gebruik van deze stoffen teruggebracht worden. Hoe staat het daarmee in Noord-Nederland?

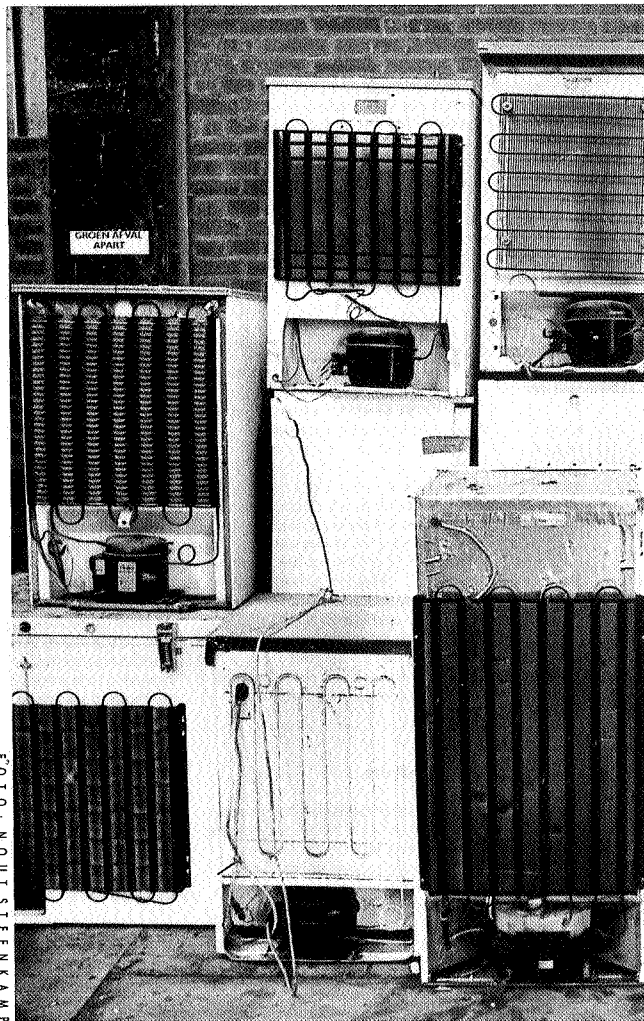

FOTO: NOUËT STENKAMP

In de drie noordelijke provincies zijn in 1990 31.000 afgedankte koelkasten in een sloopstraat terechtgekomen

De stoffen die de ozonlaag aantasten, chloorfluor-koolwaterstoffen (cfk's) en chloor-broomkoolwaterstoffen (halonen), worden gebruikt als blaas-, koel-, reinigings- en oplosmiddel, resp. als brandbestrijdingsmiddel. Er bestaan vele verschillende cfk-soorten, onderverdeeld in 'harde' en 'zachte' cfk's. Harde cfk's vormen de grootste bedreiging voor de ozonlaag. Het ozonlaagprobleem is inmiddels internationaal erkend en sinds het 'protocol van Montreal' (1987) wordt allerwege gewerkt aan een terug-

dringing van cfk's. Ook Nederland doet z'n best. Ongeveer gelijktijdig met de aanscherping van het Verdrag van Montreal, in juni 1990 (UNEP-programma in Londen), stelde de Nederlandse overheid in nauw overleg met het bedrijfsleven, het cfk-Aktieprogramma op. In dat programma wordt de uitvoering geschetst van actie 1 uit het NMP: opzetten, samen met het bedrijfsleven, van een programma voor het beëindigen van de productie en gebruik van volledig gehalogeneerde chloorfluorkoolwaterstoffen, het beheer-

sen van de emissies van deze stoffen zolang ze nog worden toegepast, het ontwikkelen en vervaardigen van vervangende stoffen, het verzamelen en hergebruiken of vernietigen van ozonlaag-aantastende stoffen, de beëindiging van in- en uitvoer van spuitbussen met CFK's en de reductie van emissies van andere de ozonlaag bedreigende stoffen.'

Nederland wil proberen in 1995 100 % reductie van cfk's doorgevoerd te hebben. Daarmee loopt Nederland weliswaar in de pas met hetgeen internationaal afgesproken is, maar achterop bij landen als Duitsland en Zweden. De Nederlandse overheid kiest namelijk voor een aanpak 'in harmonie' met het bedrijfsleven. 'Doelstellingen staan voorop, maar we willen wel flexibiliteit inbouwen, rekening houdend met de omschakelingsproblemen van het bedrijfsleven', vertelt een woordvoerder van het ministerie van VROM. 'Maar een goed overzicht van de betreffende bedrijven heeft VROM niet.' Het ministerie hoopt dat het bedrijfsleven op dit punt z'n eigen verantwoordelijkheden kent. En het tegengaan van cfk's in geïmporteerde producten, zoals in PUR-schuim en matrassen, 'is een taak van konsumentenvoorlichting, Vereniging Milieudefensie dus', aldus de woordvoerder. Een weinig actief beleid, dus.

Groningen

In koelkasten worden cfk's gebruikt als koelmiddel. Tegenwoordig kan men dit koelmiddel bij afgedankte koelkasten aftappen, zodat de cfk's weer opnieuw verwerkt kunnen worden. Ook probeert men het cfk-gas uit het isolatieschuim van de oude koelkast te halen, maar dat kost meer moeite (en geld). Ook het beleid van de provincie Groningen is erop gericht cfk's uit koelkasten te halen.

Groningen is in Nederland zelfs koploper met het integraal ontmantelen van ingezamelde koelkasten. PROZON, een sloopstraat in Veenendam haalde in 1990 in totaal 7500 Groningse koelkasten uit elkaar. De afgetapte cfk's (ca. 1250 kg) gaan naar Akzo-Weert voor hergebruik na destillatie, of voor vernietiging als ze te veel vervuild zijn. De bedoeling is dat op termijn ook de cfk-bevattende PUR-schuimen die als isolatiemateriaal in de wanden van de koelkasten zitten, worden teruggewonnen. De provincie Groningen streeft naar 90 % inzameling op langere termijn, dat zijn zo'n 28.000 koelkasten per jaar.

Polyolen

In Foxhol (bij Hoogezand) staat de fabriek Resina-Chemie, een Shell dochter, tot 1 juni 1988 nog een Avebe-vestiging. Met het verwerken van aardappelen heeft deze fabriek weinig meer van doen, er worden nu polyolen (grondstoffen voor schuimen) gemaakt. Bij de aanmaak van polyolen worden ook 'harde' cfk's gebruikt. Uit

spuurwerk van de Werkgroep Eemsmoed bleek, dat Resina jaarlijks ca. 70 ton trochloormono-fluormethaan gebruikt. Die hoeveelheid komt overeen met 70 keer (!) de hoeveelheid die de provincie Groningen via het aftappen van koelkasten wil inzamelen. Ook de provincie vindt dat dit gebruik omlaag moet, maar dat moet in een nieuwe vergunning (Wet Luchtverontreiniging) geregeld worden. Een aanvraag daarvoor ligt al 1½ jaar bij de provincie te wachten.

In brandbestrijdingsmiddelen zitten veel cfk's

Ook bij andere cfk-gebruikers in deze provincie blijkt dat Groningen niet bepaald voorop wil lopen als er belangen van het bedrijfsleven in het geding zijn. Akzo-Delfzijl b.v. is niet van plan het gebruik van Halon 1301 (vallend onder de 'verbods'-lijst van het Protocol van Montreal) te vervangen door een ander blusmiddel en de provincie is ook niet van plan dat af te dwingen. Wel zijn provincie en Akzo samen bezig (in het

kader van een vergunning uit 1986) de harde cfk's in de koelinstallatie van een afdeling te vervangen door de 'zachtere' cfk-22, die ook al in de andere koelinstallaties van Akzo gebruikt wordt. Die koelinstallaties zijn bovendien aangepast om lekverliezen te voorkomen. En zo zijn er natuurlijk ook koelinstallaties bij bedrijven als Arami of Delamina; om nog maar te zwijgen van de koelhuizen van zuivelindustrie, visverwerking, enz.

Friesland

De provincie Friesland heeft 'slechts' zes bedrijven die een vergunning inzake de Wet Luchtverontreiniging nodig hebben en volgens een woordvoerder 'is er nog geen provinciaal beleid over uitstoot van cfk's vastgesteld'. Men is er wel mee bezig, de verwachting is dat een dergelijk beleid 1 november a.s. bekend wordt gemaakt. Eigen initiatieven bij de bedrijven zijn er wel: Philips-Drachten gebruikte tot voor kort ca. 20 ton harde cfk's per jaar, als reinigingsmiddel voor onderdelen van scheerapparaten, het enige produkt van deze Philips-vestiging. De fabriek is inmiddels flink uitgebreid en de productie ver-
viervoudigd. Tegelijk heeft men het reinigings-systeem veranderd en vrijwel alle cfk's vervangen door: water en zeep. ...
Bij matrassenfabriek ATEK te Surhuisterveen worden cfk's gebruikt bij het maken van schuim-matrassen. Het bedrijf valt onder het regiem van een gemeentelijke Hinderwetvergunning, maar die is - juist wegens problemen met het cfk-gebruik en de vervanging daarvan - nog niet verleend. De gemeente laat momenteel een risico-studie uitvoeren. Een woordvoerder van het bedrijf vertelt met enige trots dat men al op de goede weg is: 'in 1989 gebruikten we nog 120 à 130 ton freon, vooral voor het maken van de lichtere schuimmatrassen, nu (1991) is dat 'nog maar' 40 à 50 ton en de verwachting is dat we in 1992 op 0 zitten'. Vervangende blaasmiddelen zijn water en methyleenchloride. Dat laatste is ook niet zo'n prettig stoffje overigens.

FROSK

Het aftappen van cfk's uit koelkasten is ook door de provincie Friesland ter hand genomen. De 'Fryske opromming fan smoarige kuolkâsten' (FROSK), een onderdeel van het OLAF (Openbaar Lichaam Afvalverwijdering Friesland) beheert een sloopstraat in Leeuwarden. Daar worden koelkasten uit alle Friese gemeenten (inkl. de detailhandel) uit elkaar gepeuterd; in 1990 waren het er ruim 9000. Van elders, vooral vanuit Noord-Holland en Groningen, kwamen ook behoorlijk veel koelkasten naar Leeuwarden, zodat een totaal aantal van ruim 32.000 stuks ontmanteld is in 1990. Dit, ooit voor werklozen gestarte project, is tot een behoorlijk

florerend bedrijf uitgegroeid. In Leeuwarden worden alle onderdelen uit elkaar gehaald, cfk's gaan naar Hoek Loos, waar 3/4 weer wordt gerecycled; de afgetapte olie gaat naar Rotterdam en wordt verbrand; ijzer, aluminium, elektrische bedrading, glas, kunststoffen en 'shredder'-materiaal wordt eruit gehaald, hoewel alles nog niet apart verwerkt kan worden. Plannen daarvoor zijn er wel. Toch is het jammer, zo meldt men ons bij de FROSK, dat Groningen, Friesland en Drenthe niet tot een bredere samenwerking komen om gezamenlijk één, in Duitsland ontwikkeld, apparaat aan te schaffen, waarmee ook de cfk's uit de wanden van de koelkasten (2 à 3 keer zoveel als in de koelmotor) worden verwijderd. Elders in Nederland, waar, gezien de grote bevolkingsaantallen, meer koelkasten ingezameld worden, is dat wel gelukt. Bij samenwerking zou bovendien de verwerkingsprijs per koelkast met ongeveer 50 % dalen (van f 60,- nu naar ca f 30,-).

Drente

Over Drente kunnen we kort zijn: cfk-gebruiken-
de of verwerkende bedrijven heeft deze provin-
cie niet of nauwelijks; het provinciaal bestuur
heeft ze tenminste niet onder z'n (vergunningen-)
hoede en de gemeenten van het zuidoosten van
Drente (Emmen, Schoonebeek, Coevorden)
kenden geen bedrijven.
Een onderzoeksrondje langs de chemische
bedrijven in dat gebied leerde dat men diverse
(ook milieu-onvriendelijke) stoffen als grondstof
en hulpmiddel gebruikt, maar cfk's zijn daar
inderdaad niet bij. Ook in de provincie Drente
worden koelkasten ingezameld maar men heeft
geen eigen sloopstraat, vanwege 'schaalgroote-
problemen'.
De drie regionale verbanden: Noord/Midden
Drente, Zuid-West Drente en Zuid-Oost Drente
zamelden in 1990 voor de hele provincie 15.000
koelkasten in en brachten deze naar PROZON in
Veendam en naar de RETHAM in Zwolle. Ook
wordt met een mobiel cfk-aftap-
apparaat langs de gemeenten gegaan om zelf
cfk's in te zamelen. Het verwerken van ingeza-
melde koelkasten kost geld. De provincie Drente
schat de kosten momenteel op ca. f 20,- per
koelkast.
Er is hiervoor een provinciale financierings-
structuur bedacht, die dan vervolgens wel per
hoofd van de bevolking wordt omgeslagen. In
Gelderland past men een dergelijk systeem al
toe. Koelen gaat meer geld kosten dus: wellicht
kunnen we vanaf nu de kelder onder het huis
weer in ere herstellen?

Literatuur

Lucas Reijnders, Ozon, het gat in de ozonlaag en Los Angeles-smog, Stichting Natuur en Milieu, 1987.